

VASY GÉZA

*Nagy László fájló hiánya**Mottó helyett:**Az utókor lehet kegyetlenül igazmondó, de szégyellje magát, ha igazságtalan.*

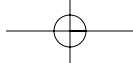
Nyolcvannégy éve született, s harmincegy éve halt meg Nagy László. Az azóta eltelt egyetlen nemzedéknyi idő egy társadalom történetében olykor szinte percnyinek mutatkozik, máskor viszont évszázadnyinak. Alighanem ez az utóbbi történet most is az ezredfordulón. Ha belegondolunk, hogy Nagy László nyilvánosság előtti költői pályája is három évtizedes, s akár csak kissé ismerjük is az 1940-es évek magyar világát, akkor okkal gondolhatjuk, hogy az az időszak is évszázadnyi változatosságot sűrített magába. Márpedig az ő költői világát az 1925 és 1978 közötti évek tapasztalatai formálták, így egy mai fiatal akár azt is gondolhatja, hogy özönvízelőtti korszakról van szó. Rendben, legyen özönvízelőtti, ám Noé bárkája nemcsak állatokat menekített meg az utókor számára, hanem minden szellemi kincset is. Nagy László költészete olyan szellemi kincs, amelyet eltaszíthatunk ugyan magunktól, de akkor mi leszünk szegényebbek, majd azok az utódaink is, akiknek tudatlanságunk vagy ügyetlenségünk miatt nem tudjuk továbbadni ezt az örökséget.

Az utókor valóban kegyetlen szokott lenni. Az utókor szóvivője mindig egy újabb nemzedék, amely kritikusan szemléli elődeit. Szigorúbban szelektálja az értékeket, mint a megelőző korszak, és sokkal megértőbb a maga jelenkorának még bizonytalanabb teljesítményeivel. Az újdonságot írja lobogójára, de nem mindig képes megkülönböztetni az új értéket és a majmoló újszerűséget. S így sokszor nemcsak elődeivel igazságtalan, hanem kortársaival is. Egyrészt túlértékel, másrészt leminősít.

Különösen akkor van ez így, ha egy új nemzedék radikálisan új programmal lép fel, mint például éppen száz éve a *Nyugat*. E folyóirat szerzőire azonban nem az igazságtalanság a jellemző. Vállalták a teljes magyar irodalmi hagyományt, sőt a korábbinál teljesebbé tették azt. A századelő irodalmából vállaltak minden olyan értéket, amelyhez akár csak csekély mértékben is kapcsolódhattak, s csak azt utasították el, ami radikálisan fellépett ellenük, illetve azt, aminek nem volt művészi értéke.

A századvéghez képest szomorúbb az ezredvég irodalmi élete. A hetvenes évek végén bontakozott ki a posztmodernnek nevezhető irodalmi áramlat, amely lényegében teljes tagadása volt a korszak hivatalos irodalomszemléletének, mégis élvezhette e hivatalosság gyakorlati támogatását. Ennek legalább részben abban lelhető meg a magyarázata, hogy ez az áramlat még az újholdások felfogásánál is teljeseb-

Elhangzott 2009. július 18-án Iszkázon, a Nagy László-emléknapon.

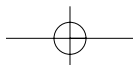
ben elutasította az irodalom közéleti-politikai funkcióját, s ez kapóra jött az egyre válságosabb helyzetbe kerülő szocialista rendszernek, amelyet egyre jobban idegesítettek a kritikus hangok.

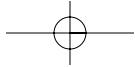
Kibontakozásakor s főként 1990 után a posztmodern a *Nyugathoz*, de még Kassákhoz képest is nagyfokú agresszivitással lépett fel. Módszertanilag ez ahhoz hasonlítható, amit a bolsevisták tettek 1945 s még inkább 1948 után. A posztmodern is szeretne volna „a múltat végképp eltörölni”, s „holnapra” megfogatni „az egész világot”, ám ezúttal nem a Kánaán felé. Ideológusai számára úgy tűnt, hogy ez néhány év alatt sikerült is. Ortodox marxistákhoz hasonlóan az egyetlen igazság birtokosainak gondolták magukat. Amit nem tekintettek a saját közvetlen előzményüknek, azt mind leminősítették, a nem hozzájuk csatlakozó írókat pedig jelentéktelennek ítélték.

Az új évezredbe átlépve mintha elhallgatott volna a posztmodern irodalmi hangneme. Egyre több alkotóról derül ki hirtelen, hogy voltaképpen nem is posztmodern. A tábor azonban megmaradt, s bátyáit szigorúan védelmezi. Irodalomtörténetírásuk pedig önjáróan megy tovább, s egyelőre alig akar tudomást venni egy újabb, egyelőre még véletlenül sem megnevezett s talán meg sem nevezhető korszak létéről. S alig próbálja a maguk rangján visszaemlenni a kánonba az onnan méltatlanul kiseprűzötteket.

A posztmodern áldozatai közé tartozik az a költői irányzat is, amelyik első képviselőinek, Juhász Ferencnek és Nagy Lászlónak a költészetében 1952 és 1956 között bontakozott ki, szembeszegülve a hatalom irodalompolitikájának kívánalmaival. 1965-ig tartó félreszorítottságuk ellenére komoly volt a hatásuk, az induló költők nagy része tanult tőlük. 1965 után igen széles körű olvasottságra és népszerűsége tettek szert, s egyértelművé kezdett válni, hogy a korszak legfontosabb költői között van a helyük. Néhány versük bekerülhetett a középiskolai tankönyvekbe, s lassan egyetemi tananyaggá is váltak. S folyamatosan gyarapodott, főként a lezárult Nagy László-pálya kapcsán, a vele foglalkozó könyvek száma is. A posztmodern szerzők azonban inkább csak elutasító véleményüket közölték, folytonosan hirdetve azt, hogy sem a vátesztípusú, sem másfajta „közéleti” költészetnek nincs semmifajta érvényessége. Ha ez így volna, akkor az ilyesminek nem is lenne tartós esztétikai értéke. Ha ez így volna, akkor például Kölcsey Ferenc, Petőfi Sándor, Arany János is jelentéktelenné válna.

2006-ban jelent meg egy nagy terjedelmű, háromkötetes munka, címe: *A magyar irodalom története*. A harmadik kötet „1920-tól napjainkig” kísérli meg... Mit is? Mert formabontó módon sem tekinthető irodalomtörténetnek. A többes szám ugyanis azt sugallja, hogy különböző nézőpontok fognak szembesülni, például egy posztmodern s egy „késő modern” álláspont. De nincs így. A szerkesztők, Szegedy-Maszák Mihály és Veres András eldöntötték, hogy miről lesz szó, s az egyes fejezeteket ki fogja megírni. Eldöntötték tehát, hogy a kilencszáz sűrűn teleírt oldalas könyvben nincs szükség Nagy László-fejezetre. Nem itt van a helye annak, hogy soroljam, kikre, mely művekre nincsen szükség. Sok jeles szerző csak egy-két névsorolvasásban szerepel, mások ott sem.

Nagy László hozzájuk képest jól járt. Legalább részben bizonyára Tolcsvai Nagy Gábornak, egyik monográfusának köszönhetően, aki a következő fejezet szerzője: *Szembesülés a naiv költői világepítés határaitól. 1954 Megjelenik Juhász Ferenc A tékozló ország című műve*. E kilencoldalas fejezetbe illesztett be több mint egy oldalnyit Nagy Lászlóról, aztán Csoóri Sándorról s valamennyit Kormos Istvánról.

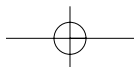
A fejezet címe – bárki adta is – kissé félrevezető, s talán szándéktalanul, de leminősítő. A pályakezdés kapcsán okkal lehetne ezt a szempontot kiemelni, ám az életművek egészére s így lényegére már korántsem ez a jellemző. Mégis, hadd említsem még egyszer: köszönet illeti a szerzőt, hogy érdemben szólt Nagy Lászlóról is.

A fejezet összegzése azonban aligha fogadható el. Először az irodalmi népieség 1945 utáni történetének értelmezése következik, ám inkább csak a Rákosi-kor félhivatalos álláspontja íródik le s utasítatik el. A továbbiakban hasonló a helyzet: a „szakirodalomra” hivatkozva megfogalmazódik Bartók példájának leegyszerűsítő irodalmi értelmezése, majd ennek elvetése következik ahelyett, hogy a bartóki modell igazi értelmezéséről lenne szó Németh Lászlótól Csoóri Sándoron át Jánosi Zoltánig.

Az utolsó bekezdés, elismerve a két költő értékeit, így fejeződik be: „A külső, nem irodalmi tényezők, amelyek a vallomások és képviseleti költészeti formákkal kapcsolódtak össze, kissé távpartották ezt a költészetet a kortárs irodalom más áramlataitól. A világra való rácsodálkozás enyhe naivsága, a közösségmagyarázat és a történelemértelmezés néha kissé egysíkú jellege, valamint a személyiség kérdéseinek háttérbe szorítása e költészetet kiszolgáltatotta a történeti eseményeknek.”

Meglehetősen nehéz e két életművet az egyébként meglehetősen sokarcú modern világlíráról elszigetelt zárványként olvasni. Egyébként a fogadtatástörténet tanúsága szerint a hatvanas-hetvenes években három magyar költő volt, aki valamilyen világirodalmi figyelmet tudott kelteni: Illyés Gyula, Nagy László és Juhász Ferenc. Illyés majdnem megkapta a Nobel-díjat, Juhász Ferenc is fel volt terjesztve. Tegyük hozzá, hogy ezekben az évtizedekben nem volt kedvező helyzetben irodalmunknak a szocialista táboron kívüli népszerűsítése. Viszont a bolgárok Nagy Lászlót szinte nemzeti költőjüként tisztelték. A macedóniai nemzetközi sztrugi fesztiválon neki ítelt nagydíj pedig irodalmunk egyik első jelentős nemzetközi elismerése.

Meddig jellemezte e két költészetet „a világra való rácsodálkozás enyhe naivsága”? Éppen ez rombolódott le, s ennek feszültségéből alakult ki a nagy költészet. „Néha”, „kissé” bármely életmű bármilyen szempontból nevezhető „egysíkúnak”. Minden fontos szempont figyelembevételével alighanem akadémiai tanulmány születne, s nem költemény. A posztmodern megunhatatlanul szajkózza, s vádként, hogy „a személyiség kérdéseinek háttérbe szorítása” jellemzi az általa nem kedvelt szerzőket. Ha így volna, akkor se lehetne ez vád, hiszen az irodalomnak bármi témája lehet. Leírta-e valaha komolyan valaki, a bolsevikoktól eltekintve, hogy például Pilinszky János nem foglalkozik a közösség kérdéseivel, s ezért nem jelentős költő? Egyébként minden jó költészetben ott van

valamiként az, hogy a személyiség közösségekben létezik. S megfordítva azt, hogy a közösség személyiségekből áll.

Ne legyintsen senki, hogy ez is csak egy könyv, a benne levő szemlélet is csak egy a sok közül. Az állam gavallérosan sokszor tízmillió forintot ajándékozott a munka létrehozására. S nyilvánvaló a szándék: ez legyen az új évezred első irodalomtörténeti kézikönyve tanárok, egyetemi hallgatók, érdeklődők számára. Jaj annak, akinek ez a könyv fogja megalapozni az irodalomszemléletét. Olvasson inkább Móriczot, Babitsot, Kosztolányit, Németh Lászlót, Illyés Gyulát és természetesen Nagy Lászlót is. Azt a Nagy Lászlót, aki eltörölhetetlenül jelen van, s aki mégis fájoan hiányzik. A költő élete végén egy megrendítő televíziós beszélgetésben azt üzenté az utókor embereinek, hogy ha lesz emberi arcuk, csókolja őket. Mindössze egyetlen emberöltőnyivel későbbi utókorban élünk ma, s mintha máris homályosabbak, elmosódottabbak lennének az emberi arcok. Mintha sohasem ragyognának. Szükségünk lenne, szükségünk van ma is Nagy Lászlóra, az ő költői beszédére, hogy emberek maradhassunk, hogy átvihessük a Szerelmet a túlsó partra, s felépíthessük, képzeletünkben legalább, a katedrális.

Termés – Linda